

S U O M U S S A L M E N V Ä R I K A L L I O

Värikallion kalliomaalaus sijaitsee Hossan retkeilyalueella, pitkän ja kapean Somerjärven itäpäähän pohjoisrannan kallioseinämässä. Kalliomaalauksen ympärillä levittäytyvät laajat ja asumattomat erämaa-alueet. Värikallio ja siitä 3,5 kilometrin päässä Kuusamon puolella sijaitseva Julma Ölkky ovat maamme pohjoisimmat kalliomaalaukset. Maalauskuvioiden lukumäärän perusteella Värikallio on maamme suurimpia kalliomaalauksia.

Värikallion maalaukset löytyivät vuonna 1977. Kevättalvella hiihtoretkellä olleet Leena Mäkelä ja Juha Rossi kiinnittivät huomiota kallioseinämän punaiseen väriin ja siinä selvästi erotettaviin kuvioihin. Julman Ölkyn maalaukset löysi tamperelainen hiihtoseurue vuotta myöhemmin.

Värikallio näkyy läheiselle Mieskallionvaaralle hohtavan vaalea-

na kallioseinämänä. Lähemmäksi tultaessa kalliosta havaitsee ensiksi voimakkaan punaisia värisävyjä ja vasta sitten erilaisia maalauskuviota. Maalaus on tehty suoraan veteen putoavaan kallioseinämään noin 10,5 metrin pituiselle alueelle. Seinämän alimmat kuviot ovat vain noin 20 cm vedenpinnan yläpuolella ja ylimmät 2,5 metrin korkeudella veden pinnasta.

Vedenpinnan korkeus on Värrikallion pysinyt suurin piirtein samalla tasolla jääkauden jälkeisistä ajoista ja siksi maalausta ei voida ajoittaa maankohoamisilmion avulla. Suurin osa maamme kalliomaalauksista on kampakeraamiselta ajalta, ajanjaksolta 5000–3200 eKr. Nuorimmat maalaukset saattavat ajoitua vuoden 2000 eKr. vaiheille.

Kuviot on tehty punamultamaalilla, jonka tarkkaa koostumusta ja valmistustapaa ei ole onnistuttu selvittämään. Maali on todennäköisesti valmistettu rautaoksidis-

ta kuumentamalla ja siihen on lisätty rasvaa, verta ja sideaineksiä ehkä myös linnun munia. Punamultakuviot ovat säilyneet niiden päälle muodostuneen piiksidikalvon ansiosta. Suojaava, läpinäkyvä kalvo on syntynyt kalliopinnasta liuenneista mineraaleista.

Seinämästä on tunnistettu yli 60 maalauskuviota. Näyttävimpiä ovat neljä kolmiopäistä ihmishahmoa. Niistä kaksi on vierekkäin seinämän keskiosassa. Niille on maalattu kädet, vartalo ja jalat sekä hahmoteltu kasvoin silmät ja nenä.

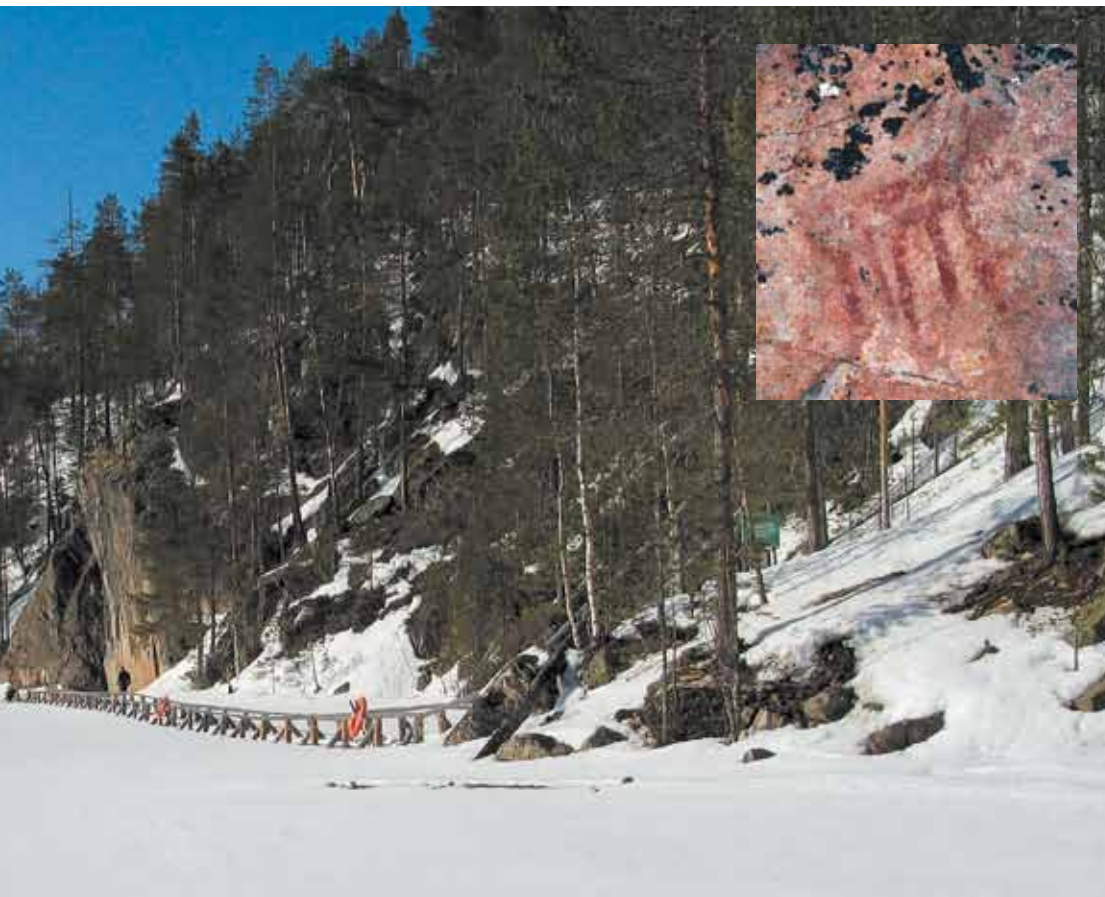

Seinämässä on lisäksi kaksi kolmiopäistä kasvokuvaa, joille lienee kuvattu myös sarvet. Tällaiset kolmiopäiset kuviot ovat hyvin harvinaisia maamme kalliotaiteessa. Värikallion lisäksi niitä tunnetaan vain Valkealan Verlan ja Ristiinan Uittamonsalmen kalliomaalauksilta.

Kallioseinämän toinen katseenkiinnittäjä on ehdottomasti sarvipäinen, ikään kuin liikkeessä oleva ihmishahmo. Voisiko kyseessä olla taljaan pukeutunut samaani? Kuvio on säilynyt hyvin voimakkaanvärisenä ja se erottuu helposti seinämän keskiosasta. Värikalliolla on myös 14 pientä ihmiskuviota, joista osa on katkelmallisia ja osa on kuvattu päättöminä. Yksi hahmo esittää miestä ja yhdelle on kuvattu jalkaterät, mutta muuten ne eivät sisällä tarkkoja yksityiskohtia.

Värikallion yleisimpiä hahmoja ovat eläinkuviot. Osa niistä on piirretty vain ääriivivoin, mutta joukossa on myös muutamia kokonaan pu-

navärillä maalattuja kuvioita. Seinämän yläosassa oleva suurin hirvikuvio on maalattu kokonaan punaisella. Nyt kuvio näkyy päättömänä, mutta aikoinaan sille lienee maalattu myös pää ja sarvet. Pää on kulunut lähes kokonaan näkymättömiin, mutta sarvet ovat vielä hahmotettavissa. Maamme kalliomaalauksissa hirvieläimet on yleensä maalattu ääriviivoin ja ne ovat myös Värikallion eläinkuvioita suurempia.

Vaikka Värikallion eläinhahmot ovat pieniä, niissä on harvinaisen paljon yksityiskohtia, mm. korvat on maalattu useimmille hirvikuvioille. Kaikkiaan seinämässä on kolmisenkymmentä hirvieläintä.

Värikalliolle omaleimainen piire on myös kuvioden ryhmittely. Muualta Suomesta emme tunne esim. seinämää ylöspäin kiipeävää eläinjonoa. Kuvataanko tässä jokin tiettyä tapahtumaa? Sitä emme voi tietää.

Ylöspäin suuntautuvan eläinjonon keskellä on pieni, oikealle katsova eläin, joka on tulkittu maamme kalliotaiteen ainoaksi karhukuvioksi. Vaikka se on pituudeltaan vain 8 cm ja korkeudeltaan 6 cm, siihen on ilmeikkäästi saatu kuvattua karhun kaareva selkä ja sen jalkojen ominaispiirteitä.

Muita kalliomaalauksen harvinaisuuksia ovat eläimen tassun kuvat sekä sisiliskoiksi tai linnuiksi tulkittu kuvio. Ainutlaatuinen on myös seinämän oikeassa yläreunassa oleva kaksoiseläinkuvio. Seinämän vasemmalla reunassa tiiviin eläinryhmän vasemmalla puolella oleva kolmen pisteen ryhmä on myös erikoinen.

Värikalliosta puuttuvat venekuvat, jotka ovat ihmis- ja eläinhahmojen jälkeen yleisimmät kuviot maamme kalliomaalauksissa.

Miksi kivikauden ihminen on tehnyt kalliomaalauksia? Mitä kuviot

ovat heille merkinneet tai viestit-
täneet?

Maalaukset voidaan liittää kivikau-
den ihmisten uskomuksiin ja hei-
dän henkiseen elämäänsä. Kuva-
aiheissa on yhtymäkohtia pohjoi-
sen havumetsävyöhykkeen pyyn-
tikulttuurien samanistiseen usko-
musmaailmaan. Tulkinnoissa tu-
lee kuitenkin olla varovainen, sil-
lä meidän uskomusmaailmamme
on erilainen kuin tuhansia vuosi-
sitten eläneiden esi-isiamme.
Ehkä kuvioille ei kivikaudellakaan
ollut yhtä ainoaa selitystä. Pitkään
jatkuneen perinteen aikana kuvioi-
den sisällöt ovat voineet saada eri-
laisia painotuksia tai jopa erilaisia
merkityksiä.

Kalliomaalausten äärellä olemme
hyvin lähellä muinaisia esi-isiam-
me. Ikaikaisesta kalliioseinästä
voimme hahmottaa aivan samat
kuviot kuin tuhansia vuosia sitten
eläneet esivanhempamme.

Kuusamon Julma Ölkky

Julma Ölkky on kolme kilometriä pitkä, jylhä kanjonijärvi, jonka seinämät ovat paikoin yli 50 metriä korkeat. Syvyyttä järvessä on lähes 50 metriä. Julman Ölkyn kal-

liomaalaus sijaitsee Väräkalliolta 3,5 kilometriä pohjoiskoilliseen. Venekierroksen lähtöpisteestä maalaukselle on matkaa 0,75 kilometriä. Maalaus on tehty kanjonijärven itärannalle, maisemassa kauas vaaleampana kohtana näkyvään

ja suoraan veteen putoavaan kallioseinämään noin 1,5 metrin korkeudelle. Maalauksessa on kaksi ihmiskuviota ja yksi eläinhahmo. Ylinnä on mieshahmo ja sen alapuolella pieni hirvieläin. Alempana vasemmalla oleva toinen ihmiskuvio nä-

kyy heikosti. Se on pyöreäpäinen ja vartaloltaan mieshahmoa leveämpi. Sen jalkaterät ovat sivuille kääntyneet ja toinen käsi on kohotettu na vaakatasoon.

Suomen kalliomaalaukset

Maamme kalliomaalaukset on tehty useimmiten hyvin jylhiin ja vaikuttaviin kallioseinämiin. Hämmästyttävän usein kallioissa on myös joko ihmiskasvoja tai eläintenpäätä muistuttavia piirteitä. Vaikka mannerjäätikön sulamisen jälkeinen maankohoaminen onkin muuttanut veden pinnan korkeutta monin paikoin huomattavasti, suurin osa maamme kalliomaalauksista on edelleenkin suoraan veteen putoavissa kallioseinämissä. Siksi moniin maalauksiin pääsee kesäaikana tutustumaan vain veneellä.

Maastamme tunnetaan yli 120 kalliomaalausta (tilanne vuonna 2008). Niiden yleisin kuva-aihe on ihmiskuvio. Seuraavaksi eniten on hirvi- ja venekuvioita, eläinten tassun kuvia tai käden painamia. Suomesta ei ole löydetty yhtään kalliopiirrosta, vaikka lähialueilta kuten Äänisen itärannalta, Vienanmeren

Uikujoelta ja Kuolasta tunnetaan suuria, laakeisiin rantakallioihin hakkaamalla tai uurtamalla tehtyjä kalliopiirrosalueita. Suurin osa Norjan ja Ruotsin kallioitaiteesta on kivi- ja pronssikautisia kalliopiirroksia. Tunnetuimpia kivikautisia kalliopiirroskohteita ovat Alta Norjassa ja Nämforsen Ruotsissa. Pronssikauden kuuluisin kalliopiirrosalue on Tanum Etelä-Ruotsissa.

Norjasta ja Ruotsista tunnetaan yhteensä noin 40 pienialaista kivikautista kalliomaalausta. Niissä yleisimpänä kuva-aiheena on hirvi. Myös Kuolan niemimaalta on löydetty muutama maalaukskuvio.

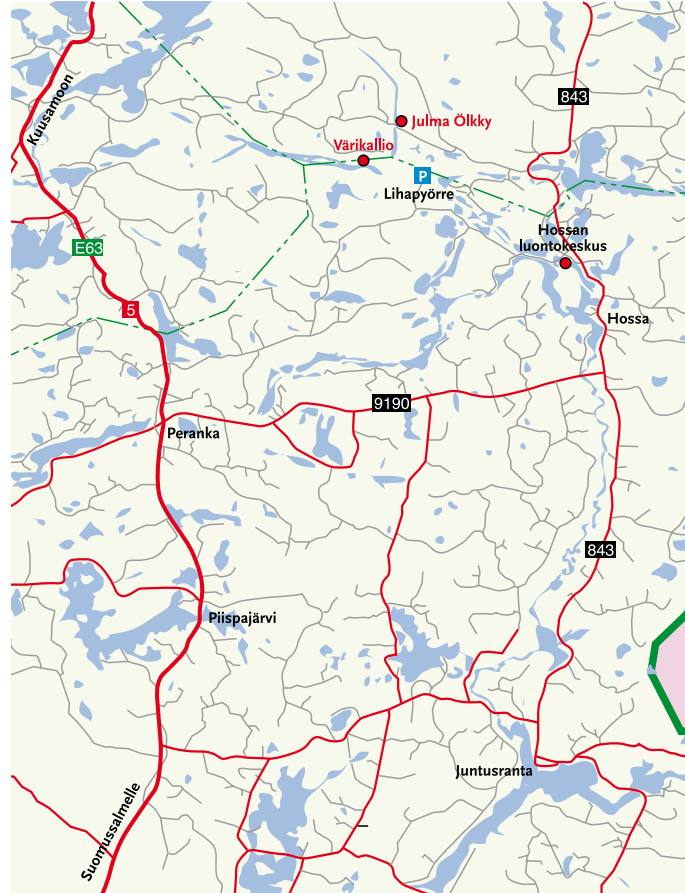
Opastettuja polkuja on Ristiinan Astuvansalmen, Puumalan Syrjäsalmen, Ruokolahden Kolmiköytienvuoren ja Juvan Sarkasvuoren kalliomaalauksille. Valkealan Verlan kalliomaalaukseen voi tutustua vastapäätä olevalta rannalta. Tarkempia tietoja maalausten sijainnista ja niiden saavutettavuudesta saa kunkin kunnan matkailutoimistosta.

Kalliomaalaukset ympäristöineen ovat muinaismuistolain (295/63) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäänöksinä.

Väräkalliolle johtaa Lihapyörteen pysäköintipaikalta 3,5 ja 4,5 kilometrin pituiset opastetut polut. Kalliomaalauksen edustalla on pitkä puusilta, joka mahdollistaa maalaukseen tutustumisen. Turvallisuussyistä sillalla saa olla samanaikaisesti vain viisi katselijaa.

Talvella Väräkalliolle pääsee Hossan retkeilyalueen ylläpitämää latuverkostoa pitkin. Kalliomaalauksella kävijä voi levähtää noin 300 metrin päässä olevalla tauko- ja tulenteleko paikalla.

Lisätietoja retkeilyalueesta ja sen polku- ja latuverkostosta saa Hossan luontokeskuksesta, puh. 0205 64 6041, Suomussalmen matkailutoimistosta, puh. (08) 615 555 45 sekä osoitteista www.luontoon.fi, www.hossa.fi ja www.kainuu.fi/ulkoilukartta.

MUSEOVIRASTO
www.museovirasto.fi

**Suomussalmen
matkailutoimisto**
puh. (08) 615 555 45
tourist.office@suomussalmi.fi
www.suomussalmi.fi

Hossan luontokeskus
puh. 0205 64 6041,
040 751 7221
hossa@metsa.fi
opari@suomi24.fi
www.luontoon.fi